

Venekeelsete üldhariduskoolide raamatukogude ülevaatus 2005

Kokkuvõte

Riikliku Eksami- ja Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu kooliraamatukogude sektsiooni koostöös korraldati 2005. aasta aprillis vene õppekeelega üldhariduskoolide raamatukogude ülevaatus. Ülevaatus korraldamise eesmärgiks oli saada objektiivne ülevaade vene õppe keelega koolide raamatukogude olukorrast, teadvustada raamatukogude probleemid ja vajadused. Ülevaatus lõppedes saadeti kõikidele koolidele raportid nende raamatukogu kirjelduse ja ettepanekutega tulevikuks.

Ülevaatus viidi läbi vastavalt haridusministri määrusele „Kooliraamatukogude töökorralduse alused“ ja kooliraamatukogude välishindamise juhendile, mille töötasid 2001. aastal Tallinna kooliraamatukogude hindamise tarbeks välja Tallinna Haridusamet ja Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu kooliraamatukogude sektsioon.

Kooliraamatukogud jagunevad kolme tasemesse – I ehk kõrgeim tase tähendab automatiseeritud raamatukogu e õpikeskust, II tase osaliselt automatiseeritud raamatukogu ning III tase automatiseerimata raamatukogu.

Riigi vene õppekeelega üldhariduskoolide raamatukogude ülevaatus toimus 18. aprillist kuni 29. aprillini 2005. Ülevaatus komisjoni kuulusid Tiina Matsulevitš (Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse õppekirjanduse peaspetsialist), Ester Sõrmus (Tallinna Pedagoogilise Seminari raamatukogu juhataja, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu kooliraamatukogude sektsiooni liige) ning Olga Zonina (Ehte Humanitaargümnaasiumi raamatukoguhoidja, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu kooliraamatukogude sektsiooni liige).

Ülevaatus käigus külastati 45 kooli raamatukogu, neist 32 gümnaasiumi ja 13 põhikooli raamatukogu.

Ruumid

Raamatukogud paiknevad koolimajade I–III korrusel:

I korrus 21 raamatukogu;

II korrus 19 raamatukogu;

III korrus 5 raamatukogu.

Raamatukogu töö seisukohalt raskendavad II korrusest kõrgemal paiknevad ruumid tööd, sest raamatukogusse (ja sealt välja) tuleb aasta jooksul tassida sadu raamatuid. Samuti on oht, et kõrgemal korrusel asuv raamatukogu jääb kooli ”tuiksoonest” eemale ja lapsed ei kipu seda külastama.

Kahe kooli raamatukogu asub kooli peamajast u 50 meetri kaugusele jäävas hoones (Võru Vene Gümnaasium ja Kohtla-Järve Pärna Põhikool), kusjuures Kohtla-Järve Pärna Põhikoolis asub raamatukogu küll koolihoonega ühes majas,

aga raamatukokku pääseb ümber nurga õue kaudu. Ka sellisel juhul võib kahtlustada, et õpilased näiteks talvisel ajal ei jõua vahetunni ajal raamatukokku minna, sest see tähendab nii ajakulu kui ka õpilaste tervise ohtu seadmist.

Raamatukogude suurus (pindala) on väga erinev, jäädes 14 m² ja 262 m² vahele:
Kuni 50 m² 6 raamatukogu
51–100 m² 29 raamatukogu
101–150 m² 6 raamatukogu
151 – 200 m² 2 raamatukogu
Üle 200 m² 2 raamatukogu
(Kunda Ühisgümnaasium, Ahtme Gümnaasium)

Täiesti ebapiisav on Kohtla-Järve Pärna Põhikooli (14 m²) , Ämari Põhikooli (24 m²), raamatukogu kasutuses olev pind. Nendes raamatukogudes puudub igasugune kohaltöötamise võimalus.

Ühe, suhteliselt väikese ruumiga peavad leppima lisaks eelnimetatud koolidele ka Kallaste Keskkool, Tartu Slaavi Gümnaasium, Maardu Põhikooli raamatukogud. Veel 9 raamatukogu ruumide vähesust kompenseerib suur pind. Ühe ruumiga raamatukogud peavad oskuslikult kombineerima mööbliga, et õpikud, mida iga päev vaja ei lähe, oleksid paigutatud kõrgematele riulitele või kappidesse, raamatud, millele laste otsest ligipääsu soovitakse piirata, töötaja selja taga jne. Ruumipuudust saab leevendada ka aegunud ning seismajäänud kirjanduse mahakandmisega. Raamatukoguhoidjad peaksid kandma maha raamatud, mille vastu aastaid keegi huvi pole tundnud. Vanu raamatuid võib pakkuda aineõpetajatele, kes saavad neid oma tundide mitmekesistamiseks kasutada, samuti õpilastele koduse raamatukogu täienduseks.

Lugemiskohtade poolest jagunevad raamatukogud

0 kohta 2 raamatukogu (Kohtla-Järve Pärna Põhikool, Kallaste Keskkool)	11–15 kohta 12 raamatukogu
1–10 kohta 17 raamatukogu	16–20 korrus 7 raamatukogu
	Üle 20 koha 7 raamatukogu (Ahtme Gümnaasiumis 70)

Ruumide arvu ja jaotuse poolest väärivad kiidusõnu Narva Kreenholmi Gümnaasium, Jõhvi Vene Gümnaasium, Narva Jõesuu Keskkool, Loksa Vene Gümnaasium, Kunda Ühisgümnaasium, Mustvee Vene Gümnaasium, Kohtla-Järve Tammiku Gümnaasium, Kohtla-Järve Vene Gümnaasium, Narva Peetri Kool, Sillamäe Kannuka Kool, Keila Vene Gümnaasium, Valga Vene Gümnaasium, Kohtla-Järve Vahtra Põhikool, Ahtme Gümnaasium.

Raamatukogu kogud

Kooliraamatukogus on kaks eraldi arvestusega fondi. Õpikufondi suurus sõltub õpilaste arvust. Põhifondi suuruse määrab eraldatav komplekteerimissumma ning kvaliteedi raamatukoguhoidja ja kooli juhtkonna vaheline koostöö.

Põhikogu suuruse järgi jagunevad raamatukogud:

2000 - 5000 eks 3 raamatukogu	12 raamatukogu
5001–10 000 eks 7 raamatukogu	15 001–20 000 eks
10 001–15 000 eks	10 raamatukogu

20 001–25 000 eks
9 raamatukogu
25 001 - 30 000 eks
3 raamatukogu

üle 30 000 eksemplari 1,
(Valga Vene Gümnaasiumi
raamatukogu)

Raske on hinnata, kas kogude suurused on koolis õppivate laste arvu arvestades piisavad, sest paljudes koolides koosnes fond vananenud, mahakandmata kirjandusest, kus uusi raamatuid peaaegu polnudki. Selles osas paistsid eriti silma Paldiski Vene Gümnaasium, Tapa Vene Gümnaasium, Pärnu Vene Gümnaasium, Viljandi Vene Gümnaasium.

Lugejaid (õpilasi ja õpetajaid kokku) on koolides järgmiselt:

100 - 200 lugejat 5 raamatukogu	601 – 800 lugejat 8 raamatukogu
201–300 lugejat 6 raamatukogu	801 – 1000 lugejat
301–400 lugejat 6 raamatukogu	4 raamatukogu
401–600 lugejat 11 raamatukogu	üle 1001 lugeja 5 raamatukogu

Raamatukogudes on probleeme põhikogu sisuga. Väga tähtis on raamatukogu pidev komplekteerimine uudiskirjandusega. Selles osas on vene õppekeelela üldhariduskoolid halvas seisus. Komplekteerimiseks eraldatavate vahendite suurus oleneb kooli eelarve võimalustest ja kõigub ühe aasta kohta nullist 74 000 kroonini ning sõltub kooli juhtkonna ja raamatukoguhoidja asjatundlikkusest. Ülevaatus käigus külastatud 45 raamatukogu keskmine summa on 17 200 krooni, mis on vajaliku uudiskirjanduse hankimiseks liiga väike. Raamatukoguspetsialistide tehtud arvutuste kohaselt on üldhariduskooli põhikogu täiendamise miinimumsumma 40 000 krooni aastas. Põhikogu komplekteerimissummat peaksid paljud direktorid suurendama, sest raamatukogust teevad raamatukogu ju eelkõige raamatud. Korralikud remonditud ruumid võivad jääda tühjaks, eriharidusega raamatukoguhoidja potentsiaal kasutamata, kui pole raamatuid, mida lugeda ja millega tegeleda. Kindlasti tuleb silmas pidada ka õpilaste soove, tellides näiteks sagedasti laenutatavate raamatute analooge, laste- ning noorteajakirju. Kooliraamatukogu täidab oma ülesannet, kui ta toetab kõiki õppeaineid vajaliku kirjandusega.

Põhikogu komplekteerimise summad:

0 krooni 2 raamatukogu (Tapa Vene Gümnaasium, Kohtla-Järve Oru Põhikool)	20001–30000 krooni 3 raamatukogu
Kuni 5000 krooni 4 raamatukogu	30 001-40000 krooni 2 raamatukogu
5001–10000 krooni 11 raamatukogu	40 001- 50000 krooni 4 raamatukogu
10 001–20000 krooni 18 raamatukogu	74 200 krooni (Valga Vene Gümnaasium)

Komplekteerimisel teevad raamatukoguhoidjad enamasti koostööd aineõpetajatega, kes on kõige paremini kursis oma aine vajadustega. Mõnes koolis (Maardu Gümnaasium) komplekteeritakse esmajärjekorras õpetajatele nii meetodilist kui ajaviite kirjandust. Oli koole, kus komplekteerimissumma raamatukoguhoidjani polnud jõudnudki (Tapa Vene Gümnaasium) või jõudis alles

komisjoni külastuspäeval (Tartu Annelinna Gümnaasium). Komplekteerimine oli väga halval tasemel Viljandi ja Paldiski Vene Gümnaasiumis, väga heal tasemel Kunda Ühisgümnaasiumis, Jõhvi Vene Gümnaasiumis, Tartu Puškini Gümnaasiumis, Narva Paju Koolis.

Et ülevaatus üheks eesmärgiks oli teada saada, kuivõrd on venekeelse kooli raamatukogus eestikeelset kirjandust, palus komisjon näha vastavat aime- ja ilukirjandust. 7 koolis ei osatud öelda eestikeelsete raamatute eksemplaride arvu, Kehra Keskkooli raamatukogu ongi eestkeelne, arvestuslikult ainult 700 venekeelset raamatut. Komisjon tõdes, et eestikeelset ja Eesti kohta käivat kirjandust on venekeelsete koolide raamatukogudes lubamatult vähe või peaaegu polegi. Paremini olid eestkeelse kirjandusega varustatud keelekümblusklassidega koolid (Tartu Annelinna Gümnaasium, Narva Pähklime Gümnaasium, Narva Humanitaargümnaasium, Kohtla-Järve Slaavi Gümnaasium). Phare Eesti Keele Õppe programmi raames saadetud eestikeelne teatmekirjandus torkas pea kõikjal silma.

Eestikeelset kirjandust leidis järgmiselt:

kuni 500 eksemplari 17 koolis

501 – 1000 eksemplari 4 koolis

1001 – 1500 eksemplari 8 koolis

1501 – 2000 eksemplari 1 koolis

üle 2000 eksemplari 8 koolis (Kohtla-Järve 3. Keskkool 7000, Ahtme Gümnaasium 3948, Kohtla-Järve Tammiku Gümnaasium 2466, Narva Humanitaargümnaasium 2473, Narva Juhkentali Kool 3000, Narva Pähklime Gümnaasium 2500, Kallaste Keskkool 3717, Kehra Keskkool 20 000).

Raamatute kogu muutub raamatukoguks siis, kui see on vastavalt nõuetele töödeldud ja viitadega varustatud. Kahjuks esineb vene õppekeelega üldhariduskoolide raamatukogudes selles vallas olulisi puudujääke, põhjuseks raamatukoguhoidja tegemata töö või oskamatus. 8 raamatukogus puuduvad liigieraldajad, kahes on poolikud või valed, see muudab õpilasele teaviku iseseisva leidmise võimatuks. Ühtlasi jäävad õpilastel omandamata algelisemadki raamatukogus käitumise oskused. Täiesti töötlemata on 2 raamatukogu teavikud - Tapa Vene Gümnaasiumis ja Viljandi Vene Gümnaasiumis, poolikult on töödeldud Paldiski Vene Gümnaasiumi, Ämari Põhikooli, Maardu Gümnaasiumi, Võru Vene Gümnaasiumi, Pärnu Vene Gümnaasiumi, Tartu Slaavi Gümnaasiumi, Kiviõli Vene Gümnaasiumi, Kohtla-Järve Slaavi Gümnaasiumi, Kohtla-Järve Ühisgümnaasiumi, Narva 6. Keskkooli raamatukogu teavikud, kokku 10 raamatukogus. Kohtla-Järve Pärna Põhikoolis on raamatud riulis mingi oma süsteemi alusel.

Oli ka koole, kus raamatukoguhoidjale oli üllatuseks, et raamatukogus tuleb arvele võtta kõik koolile ostetud teavikud, k.a auvised (Ämari Põhikool, Viljandi Vene Gümnaasium, Kohtla-Järve Pärna Põhikool, Tapa Vene Gümnaasium, Kohtla-Järve 3. Keskkool).

Otsisüsteemid

12 raamatukogus ei ole ühtki kataloogi, 25 koolil on kaartkataloogid, 12 koolil elektronkataloog, millest kuuel – Kehra Keskkoolil, Kunda Ühisgümnaasiumil, Tartu Annelinna Gümnaasiumil, Valga Vene Gümnaasiumil, Kohtla-Järve Järve Vene Gümnaasiumil ja Kohtla-Järve Slaavi Gümnaasiumil on raamatukogunduslik programm, teised kuus peavad fondi Exceli tabelis. Ühes koolis, Kohtla-Järve 3. Keskkoolis on kool küll ostnud raamatukogu programmi, kuid seda ei kasutata. Komisjonile jäi mulje, et seda lihtsalt ei osata kasutada. Kataloogide puudumise peapõhjus on see, et enam ei ole kunagist kataloogi täiendama vaevunud (osatud?). Kataloogide puudumine tähendab, et raamatukogu baasil pole võimalik arendada õpilaste õpi- ja info otsimise oskusi.

Lugejate teenindamine

Raamatukoguhoidjate ametikohtade arv sõltub õpilaste arvust koolis. Kõigis 45 külastatud raamatukogus olid raamatukoguhoidja ametikohad nõuetekohaselt täidetud.

12 raamatukoguhoidjat täidavad ka muid kohustusi peale raamatukoguhoidja ametikoha, see tähendab, et raamatukogu on sedavõrd lugejatele vähem avatud. Kui muule tegevusele näpistatakse aega ühe ametikohta arvelt, on see lubamatu, sest ka raamatukogus tuleb kõik vajalikud tegevused teha.

34 raamatukogus töötab eriharidusega raamatukoguhoidja, kes on enamasti kõrgharidusega, Tapa Vene Gümnaasiumi raamatukoguhoidja omandab seda hetkel. Kutseeksami on sooritanud üks inimene (Narva Joala Kool). Vaatamata heale eriharidusele, kohtas komisjon sisuliselt korrastamata kogusid (Paldiski Vene Gümnaasium, Maardu Põhikool, Maardu Gümnaasium, Tapa Vene Gümnaasium, Pärnu Vene Gümnaasium, Viljandi Vene Gümnaasium, Kiviõli Vene Gümnaasium Pärna Põhikool, Kohtla-Järve Slaavi Gümnaasium, Kohtla-Järve Ühisgümnaasium). Tunnustust aga väärrib kutseeksami sooritanu, kes leidis oma töös piisavat motivatsiooni, et kursused läbi teha ja praktikas juba läbiproovitud teooriast kinnitust saada. Komisjon soovitas kõigile erihariduseta töötajale minna kindlasti täiendkoolitusele.

Oli väga meeldiv kohata töötajaid, kes suure õhinaga rääkisid raamatukogus tegutsevatest ringidest ja üritustest, ettelugemistest ja õpilaste lemmiklektüürist (Pärnu Slaavi Põhikool, Kohtla-Järve Vahtra Põhikool, Paldiski Vene Gümnaasium, Kohtla Järve Oru Põhikool, Tartu Annelinna Gümnaasium, Loksa Vene Gümnaasium). Neis koolides oli ka lapsi raamatukogus näha.

Väga halba töökorraldust kohtas komisjon 4 koolis. Raamatukogu on lugejatele lubamatult lühikest aega avatud:

Kohtla-Järve Pärna Põhikool 4 tundi, 1 ametikoht;

Maardu Gümnaasium 5 tundi, 2 ametikohta;

Pärnu Vene Gümnaasium 4 tundi, 2 ametikohta;

Narva Humanitaargümnaasium 6 tundi, 1 päev suletud ja 2 ametikohta.

Siia lisanduvad veel kolm Narva linna kooli, kus ilmnes, et õpilased saavad raamatukogu külastada üksnes ettekirjutatud päeval klasside kaupa. Juba nimetatud Narva Humanitaargümnaasiumile lahterdasid õpilasi veel Narva

Kesklinna Gümnaasium, Narva 6. Keskkool ja Narva Joala Kool. Klassiti külastusaegade kehtestamine on otsene seaduse rikkumine – kõik õpilased peavad saama kooli raamatukogu külastada iga päev ja õpilasele sobilikul ajal.

Infotehnoloogiline tase

Tänapäeva nõuetele vastavas raamatukogus ehk õpikeskuses on väga tähtsal kohal raamatukogu infotehnoloogiline varustatus. Selles valdkonnas avaldavad ka väikesed puudujäägid suurt mahajäämust – 7 raamatukogus pole arvutit. Spetsiaalne raamatukoguprogramm on 6 raamatukogus, programm võimaldab elektronkataloogi koostamist ja hiljem ka laenutuse ja muu sisetöö automatiseerimist. Programmidest on esindatud URRAM (1), ARX (4) ja RIKS (1). Hetkel parim programm RIKS on kooliraamatukogudele kallis. Programmita raamatukogudele soovitas komisjon ARX programmi soetamist, mille eeliseks on ka suhteliselt madal hind (alla 2000 krooni). Lugejate kasutada on arvutid 16 raamatukogus, internetiühendus on 33 raamatukogus.

Kooli juhtkonnal tuleks jälgida, et olemasolev tehnoloogia leiaks sihipäraselt kasutamist ja elektronkataloogide koostamine ei veniks lõputult. Praktika näitab, et aastas jõutakse igapäevatöö kõrvalt sisestada 3000 kirjet. Nii oleks suurema fondiga raamatukogu kõik teavikud elektronkataloogis kajastatud hiljemalt 3–4 aasta pärast. Suuremates raamatukogudes on soovitatav võtta lühiajaliselt tööle kirjete sisestaja, kes tegeleks ainult elektronkataloogi koostamisega. Siis on võimalik hakata hinnalist tarkvaraprogrammi kiiremini täies mahus kasutama. 2 kooli – Narva-Jõesuu ja Kunda Ühigümnaasium hindasid raamatukogu IT taset kooli omast kõrgemaks, 17 hindasid võrdseks ja 26 raamatukogul oli see selgelt kooli IT tasemest madalam.

Tänapäeva raamatukogus on peale raamatute ka auviseid. Nende kohapeal kasutamine eeldab vastavate tehniliste vahendite olemasolu. Auviste kohalkasutamise võimalus on kahjuks ainult 15 kooliraamatukogus (peamiselt teler, mõnes ka videomakk).

Komisjon tundis huvi ka raamatukogu arengukava vastu. Paraku vastas 9 kooli sellele küsimusele eitavalt. On murettekitav, et nende koolide juhtkonnad ei näe raamatukogu rolli õppekava toetamisel ja õpilaste iseseisva õpi- ja info otsimise oskuse kujundamisel.

Kokkuvõte

Raamatukogude tase tervikuna oli madal. Kõige suurem probleem on sisetöö puudulikkus, lisaks sellele ka väike põhikogu komplekteerimissumma.

Komisjon otsustas, et külastamise momendil vastasid koolid tasemetele järgmiselt:

- I tase 3 kool (Kunda Ühisgümnaasium), tingimisi 2 (Kohtla-Järve Järve Vene Gümnaasium, Kohtla-järve Tammiku Gümnaasium);
- II tase 9 kooli (Kehra Keskkool, Valga Vene Gümnaasium, Narva Kreenholmi Gümnaasium, Narva Peetri Kool,) tingimisi 5 (Tartu Annelinna Gümnaasium, Sillamäe Kannuka Kool, Kohtla-Järve Vahtra Põhikool, Jõhvi Vene Gümnaasium, Narva-Jõesuu Keskkool);
- III tase 27 kooli (Keila Vene Gümnaasium, Maardu Põhikool, Loksa Vene Gümnaasium, Võru Vene Gümnaasium, Haapsalu Üldgümnaasium, Pärnu Slaavi Põhikool, Pärnu Vene Gümnaasium, Mustvee Vene Gümnaasium, Kiviõli Vene Gümnaasium, Kohtla-Järve 3. Keskkool, Ahtme Gümnaasium, Kohtla-Järve Oru Põhikool, Kohtla-Järve Ühisgümnaasium, Narva 6. Keskkool, Narva Humanitaargümnaasium, Narva Joala Kool, Narva Juhkentali Kool, Narva Paju Kool, Narva Soldino Gümnaasium, Narva Pähklime Gümnaasium, Sillamäe Astangu Kool, Sillamäe Vanalinna Kool), tingimisi 5 kool (Paldiski Vene Gümnaasium, Maardu Gümnaasium, Tapa Vene Gümnaasium, Tartu Puškini Gümnaasium, Narva Kesklinna Gümnaasium).

Viis kooli ei vastanud ühelegi tasemele, sest seal ei olnud täidetud ühtki vajalikku kriteeriumi. Need olid Ämari Põhikool, Viljandi Vene Gümnaasium, Tartu Slaavi Gümnaasium, Kohtla- Järve Pärna Põhikool, Kohtla-Järve Slaavi Gümnaasium.

Tasemed ei tähenda midagi kinnistatut. Igal kooliraamatukogul on võimalus liikuda kõrgemale või madalamale tasemele. Tuleb tunnistada, et komisjon andis II taseme mõnel korral juhendist veidi erinevalt, hinnates raamatukogu ja raamatukoguhoidja potentsiaali, meeldivat lugejasõbralikku õhkkonda ning soovides teha vahet tugevate ja nõrkade III taseme koolide vahel.

Ettepanekud vene õppekeele kooliraamatukogude töö tõhustamiseks

- korraldada riigi üldhariduskoolide õppe- ja kasvatustöö välishindamise või auditeerimise käigus regulaarseid ülevaatusi vene õppekeele koolide raamatukogudes;
- tagada kooliraamatukogudele meetodilised abimaterjalid (lihtsustatud UDK-liigitustabel jne);
- nõustada vene õppekeele üldhariduskoole õppekava rakendamisel ja raamatukogutöö lõimimisel aineõpetusega;
- Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu kooliraamatukogude sektsioonil tagada informatsiooni jõudmine sektsiooni üritustest vene õppekeele üldhariduskoolide raamatukoguhoidjateni;
- korraldada maakondade raamatukoguhoidjaile emakeelseid (venekeelseid) koolitusi;
- kooli juhtkonnal teadvustada raamatukogu roll kooliõppekava rakendamise toetajana;

- kajastada kooli eelarves raamatukogu vajadusi;
- suurendada põhikogu komplekteerimissummat;
- võimaldada raamatukoguhoidja täiendkoolitust;
- jälgida raamatukoguhoidja töökohustuste täitmist;
- soetada raamatukogule arvuti ja raamatukoguprogramm: kooliraamatukogu infotehnoloogilise taseme parandamiseks on heaks eeskujuks Tartu Linnavalitsus, kes leidis võimaluse korraldada riigihange oma linna kooliraamatukogudele raamatukoguprogrammi RIKS ostmiseks. Sarnaselt võiks tegutseda Kohtla-Järve (9 kooli) ja Narva (10 kooli) Linnavalitsused.

Kokkuvõtte koostas Tiina Matsulevitš, REKKI õppekirjanduse peaspetsialist.